

Мајор **ВИДАК ВУЈНОВИЋ**

ЗАМЕНА ДЕЈСТВА АВИЈАЦИЈЕ АРТИЉЕРИЈОМ У НЕПОВОЉНИМ ВРЕМЕНСКИМ УСЛОВИМА

Савремена авијација, поред велике маневарске способности, располаже и великом ударном снагом, те је у стању да успешно садејствује у борби са свима родовима војске, а нарочито артиљеријом чије дејство може допунити, а делимично и заменити. Исто тако, и артиљерија, захваљујући свом великом домету и маневарској способности путања својих оруђа, у стању је да успешно допуњује дејства авијације па често и да их замени. Пошто дејство авијације на бојишту умногоме зависи од метеоролошких услова (магле, ветра, вејанице, итд.) то ће често при неповољним временским условима подршка трупа на копну од стране авијације бити сведена на врло малу меру, а понекад и потпуно искључена. У току Другог светског рата било је доста случајева да се запланирана дејства авијације, баш због оваквих услова, нису могла остварити. Савезничко ваздухопловство је пред противофанзиву у Арденима, децембра 1944 године, због временских непогода било читаву недељу дана паралисано, тако да су Немци успели да изврше противнападе са „највећим изненађењем“. Због тога се оправдано поставља питање: чиме и како паралисати ову слабост дејства авијације? Изгледа да је артиљерија, као најјачи претставник ватрене моћи, једина у стању да у границама свог домета прими на себе део задатака предвиђених за авијацију. Али, пошто је и њено дејство у извесној мери зависно од поменутих услова (истина у знатно слабијем степену него дејство авијације) потребно је, да се, при планирању употребе артиљерије, размотри могућност замене дејства авијације у оваквим условима.

У нападу

У току читаве подршке напада јединица на земљи авијација игра велику улогу. Код мањих армија (нарочито код технички недовољно развијених земаља) ретко ће се моћи изводити самосталан авијацијски напад, већ ће се у већини случајева комбиновати са артиљериским нападом. Због тога артиљерија и авијација треба да ускладе своја дејства по простору и времену, јер ће само тако моћи створити повољне услове сопственој пешадији и тенковима за успешан пробој непријатељских положаја и овлађивање тактичком дубином одбране. Одатле и потиче потреба за што тешњом сарадњом

авијације и артиљерије, тим пре што постоје могућности да се узамјамно допуњавају, а по потреби и замењују у планираним дејствима.

Које могућности међусобне допуне, а посебно замене планираних дејстава авијације артиљеријом, могу доћи у обзир у појединим фазама нападаног боја?

Авијација ће бити начелно употребљена на правцу главног удара армије (корпуса), а њено дејство примениће се по главном положају браниоца најчешће онда када се поједине отпорне тачке (насељена места, шуме, топографски јаке тачке и сл.), због недовољних ватрених могућности, не могу у довољној мери неутралисати артиљеријом, па је зато потребно да се дејство артиљерије допуну дејством авијације.

У фази припреме јуриша, а у склопу артприпреме напада, при условима када нема довољно артиљерије за неутралисање читавог главног појаса одбране, може се изузетно запланирати и извештан број авиополетања за непосредну авиоприпрему по главном положају или међуположају са задатком учествовања у неутралисању живе силе и технике на овим положајима. Када напад почиње ујутру непосредна авиоприпрема се начелно планира при крају артприпреме како би се могла извести за време видела. Ако се авиоприпрема изводи по главном положају, онда артиљерија обично не дејствује да не би авијација трпела од њене ватре. Ако би сада, услед неповољних временских услова, било онемогућено дејство авијације, у артприпреми би настала временска празнина која би се неповољно одразила на општи успех ове фазе напада, па се зато мора тражити погоднo решење за отклањање ове празнине. То се може остварити углавном на три начина, имајући у виду шта све бранилац у то време може да уради. Тако, ако се, на пример, предвиђа да употреба авијације у артприпреми може бити онемогућена, онда се могу унапред планирати две варијанте артприпреме: једна за случај да авијација може дејствовати и друга за случај немогућности њеног дејства. Пошто планирање ове друге варијанте захтева приличну измену саме структуре артприпреме из прве варијанте оно је технички врло тешко изводљиво. Овакво решење продужава припремни период, јер захтева више времена за планирање, изискује већи посао око срачунавања елемената за гађање, организација садејства траје дуже и теже је изводљиво, и сл. Зато овакве варијанте, начелно, треба избегавати и тражити решења која не захтевају да се структура артприпреме много мења.

Друго решење састојало би се у томе да се релативно кратко време од 5—10 минута, које је предвиђено за авиоприпрему — а која се у случају немогућности дејства авијације не може остварити — не замењује дејством артиљерије, пошто ће бранилац највероватније искористити овај прекид да изађе из заклона и поседне ровове, када га нападач може изненадити ватреним налетом.

Најзад, по моме мишљењу је најцелисходније да се планирана дејства авијације замене артиљериском ватром и то из ових разлога:

— у артприпреми начелно не сме бити прекида, јер би се тиме смањило њен морални и материјални ефекат (изузетно се може дозволити привидан прекид ватре ако се врши пренос ватре по дубини за време дејства оруђа за непосредно гађање или за време лажног преноса);

— за време планираног дејства авијације у авиоприпреми (обично 20—10 минута пре почетка јуриша), нападачева пешадија обично врши подилажење јуришном положају и сваки прекид ватре у артприпреми у том времену омогућио би браничевој пешадији да се прибере и да изађе из заклона, заузме своје положаје и обаспе нападачеву наступајућу пешадију ватром аутоматског и тешког пешадског наоружања;

— прекид ватре за време планираног дејства авијације највише би ишао у прилог браниоцу, јер би нападачева пешадија тада већ ушла у зону најјаче пешадиске и артиљериске запречне ватре коју нападач не би ометао;

— према дејству у артприпреми и правцу наступања нападачеве пешадије већ се може назрети, а некад и открити, правац главног напада, тако да би бранилац, у случају прекида дејства у овом времену, могао неометано да предузима потребне противмере; и

— да би артприпрема имала успеха, дејство артиљерије мора бити у пуном складу са наступањем пешадије са полазног положаја, с тим да и темпо ватре постепено нараста уколико се пешадија више приближава јуришном положају, а нарочито од момента кад нападачева пешадија отпочне да улази у зону најјаче запречне ватре браниоца, па све док не упадне у први ров.

Из наведеног се види да се у случају немогућности дејства авијације овај временски размак не сме оставити без дејства. По моме мишљењу, нападач ће постићи много веће резултате ако у том времену држи браниоца макар и под слабијом ватром него ако, због остварења једног изненадног ватреног налета по укопаном и заштићеном браниоцу, изложи своју откривену пешадију његовој убитачној запречној ватри. Губици, које би нападач у том случају претрпео пре упада у први ров, можда би довели у питање и само извршење јуриша.

Познато је да артиљериска припрема претставља планско дејство артиљерије по циљевима за које су прикупљени тачни подаци и предузете мере за обезбеђење што тачније ватре (извршена коректура, унете потребне метеоролошке и балистичке поправке, итд.). А пошто су у овој фази највише ангажоване ватрене могућности артиљерије тако да се она тада неће моћи ангажовати у већој мери за нове задатке, онда је јасно да не треба вршити ни неке веће промене у структури артприпреме. Но, и поред тога, по моме мишљењу, ако се артприпрема добро простудира, има могућности да се истакнуто питање успешно реши, а да се при том не мењају основни запланирани задаци, већ да се само до извесног степена допуне, или по времену извршења помере напред или уназад. Зато ћу изнети могућности које постоје за организовање дејства артиљерије у време које је предви-

ђено за непосредну авиоприпрему, а у случају када се она из било којих разлога не може извести.

Пре свега, још у припремном периоду, за време организације садејства, општевојни командант је дужан да са командантом садејствујуће ваздухопловне јединице и начелником артиљерије размотри и поступак на случај евентуалне немогућности дејства авијације. При томе ће најчешће начелнику артиљерије бити постављен захтев да на најцелисходнији начин организује дејство артиљерије у овом периоду.

Армиска артиљериска група (ААГ) најчешће ће бити ангажована на правцу дејства корпуса који напада на правцу главног удара армије, са основним задацима вођења борбе са браничевом артиљеријом и дејством по његовим резервама. (Она се, начелно, неће употребити за дејство по главном положају.) Ова артгрупа може дејствовати у времену предвиђеном за непосредну авиоприпрему само у том случају ако је било запланирано да и авијација дејствује по истим циљевима (артиљерији, односно тактичким резервама). У том случају један део ААГ може само запланирати и ове ватре, тако да се на случај стварне потребе оне могу технички лако остварити. Тиме се запланирани задаци ААГ не мењају, већ се само планира могућност њиховог проширења.

Корпусна артиљериска група (КАГ) у артприпреми начелно дејствује по дубини првог појаса браничеве одбране (по батаљонским отпорним тачкама, резервама на међуположају и резервном положају, КМ и сл.). По моме мишљењу, корисно је да се баш запланира и дејство једног дела КАГ по оним рејонима по којима се предвиђа дејство авијације у току авиоприпреме. На тај се начин, у случају немогућности дејства авијације због неповољних атмосферских прилика, може брзо обезбедити дејство тога дела КАГ-а, пошто батерије за те циљеве (рејоне) имају већ срачунате елементе. Исто тако, запланиране ватре из артподршке могле би се остварити у артприпреми, пошто на технику остварења дејства нема утицаја то да ли су ватре запланиране за фазу артприпреме или за фазу артподршке. Најзад, ако је предвиђено да КАГ води борбу са непријатељском артиљеријом или да једним делом учествује у контрабатирању по плану начелника артиљерије (армије), онда се може запланирати један ватрени налет по овим циљевима и у периоду авиоприпреме, с тим да ће се он условно остварити.

У оквиру дивизије начелник артиљерије може у мањем или већем степену, с обзиром на предвиђено дејство КАГ-а пред фронтом дивизије, запланирати и дејство артиљерије дивизије по рејонима предвиђеним за дејства авијације. У артприпреми, начелно, пуковске артиљериске групе (ПАГ) неутралишу непријатељску живу силу и ватрена средства у првој и другој линији ровова, док се дивизиска артиљериска група (ДАГ) оријентише на циљеве у трећој линији ровова. Зато неће бити тешко да се у случају потребе понови ватра ДАГ-а или изврши мањи пренос ватре по фронту и даљини, а ако се запланира дејство авијације и по првој и другој линији ровова (што

је врло редак случај), онда се то дејство може заменити и ватром ПАГ-ова. Најзад, део артиљерије дивизије (обично један дивизион из ДАГ-а) који се предвиђа за вођење борбе са непријатељским минобацачима може у предвиђеном времену за авиоприпрему поновити ватру по истом или суседном рејону.

Исто тако, у времену предвиђеном за непосредну авиоприпрему, може се поновити један ватрени налет у трајању од 5—10 минута по главном положају истом артиљеријом и по истим рејонима (циљевима) као и у већ запланираним ватреним налетима. Ово се технички може врло лако извести, само ако се располаже потребним количинама резервне муниције.

Ако се артподршка изводи методом ватреног вала (ВВ), у коме начелно не учествују минобацачи 82 мм онда се изузетно може предвидети да минобацачи (првенствено они који су привучени из других ешелона) концентрацијама ватре дејствују по јаче организованим тачкама на главном положају браниоца, па евентуално и по рејонима, предвиђеним за дејство авијације — разуме се, ако то њихов домет дозвољава. На тај се начин ватре минобацача, које су запланиране за артподршку, могу остварити за време артприпреме, у времену предвиђеном за непосредну авиоприпрему њиховим једноставним временским померањем уназад. Ово се може лако технички извести, јер није потребно израчунавање нових елемената, тим пре што се дејство ових минобацача у склопу ВВ делом може и изоставити без већег утицаја на успех артподршке. Међутим, треба имати у виду да ангажовање минобацача 82 мм за дејство по тактички најважнијим отпорним тачкама на место авијације не би било тактички довољно оправдано. Напротив, било би много боље и да се за ово употреби артиљерија већег калибра, с тим да минобацачи понове дејство по истим циљевима по којима су већ дејствовали. Сем тога, треба имати у виду да је ватра минобацача батаљона првог ешелона неопходно потребна у артподршци и да због тога не би било целисходно смањивати дејство минобацача у овој фази. Исто тако се у времену предвиђеном за непосредну авиоприпрему може предвидети понављање дејства оруђа за непосредно гађање по истим циљевима по којима су раније дејствовали, мада се овим поступком не може постићи жељени ефекат. И, најзад, у овом циљу може се искористити и дејство артиљерије суседа, уколико има запланираних ватри по рејонима предвиђеним за дејство авијације у току непосредне авиоприпреме.

Као што се види, за замену планираних дејстава авијације у току артприпреме, постоји више могућности само треба изабрати оно решење које је најцелисходније у конкретној ситуацији и правилно организовати његово остварење. Другим речима, треба тежити да се нађе не само оно решење које неће пореметити извршење већ планираних задатака, већ и оно које ће омогућити да се употреби првенствено она артиљерија која је најмање ангажована и да се избегне планирање више варијанти артприпреме.

У фази артиљериске подршке јуриша бранилац ће моћи делом да открије главни правац напада, и да већ тада помера своје мање

тактичке резерве у циљу предузимања противнапада или поседања погодних линија или појединих отпорних тачака ради прихвата снага са главног положаја. Пошто је дејство авијације по оваквим циљевима рентабилно, то се за овај задатак и предвиђа извешан број авиополетања. Ако се дејство авијације не би могло остварити, онда се за дејство по овим циљевима може употребити само онај део артиљериских група виших тактичких и оперативних јединица (КАГ, ААГ) који је предвиђен да у артподршци дејствује по циљевима у дубини, пошто ће сва дивизијска и део корпусне артиљерије (зависно од вида подршке) бити ангажовани у непосредној подршци јуриша.

При подршци јуриша методом КВ на захтев пешадије постоје веће могућности за ангажовање артиљерије по циљевима предвиђеним за дејство авијације. При овоме су поступци једноставни, јер се лако може запланирати дејство дела артиљерије по евентуалним рејонима дејства авијације.

У фази борбе у дубини рентабилност дејства авијације се повећава, јер се појављују циљеви који су погодни за њено дејство (резерве у покрету, артиљерија и позадински делови у току премештања, пешадија у отступању и сл.). Због неизвесности ситуације и могућности њених честих промена у овој фази боја, артиљерија у сваком моменту треба да буде у стању да својим дејством по новопојављеним циљевима омогући даље продирање пешадије и тенкова. Она то може остварити и заменити дејство авијације својим осматраним и ванпланским ватрама, уколико су откривени циљеви у границама њеног домета. Међутим, треба имати у виду да је масовност артиљериских ватри у овој фази боја знатно ограничена, због подељеног командовања и да је самим тим ограничена и ефикасност замене дејства авијације.

Најјаче ангажовање нападачеве артиљерије, па и авијације, биће свакако при одбијању противнапада јачих браниочевих резерви, и при подршци увођења у бој нападачевог другог ешелона (резерви). Уколико авијација не буде тада у стању да дејствује артиљерија ће моћи да је замени без већих потешкоћа, пошто је њено дејство већ оријентисано на те циљеве, те би она за време планираног дејства авијације само продужила своје дејство.

У циљу што рентабилније и успешније употребе артиљериске ватре и авиополетања, у овој фази боја треба обезбедити такво садејство између артиљерије и авијације, које ће омогућити њихову међусобну надопуну и заменљивост дејства (авијација ће моћи да замени артиљерију дејством по оним циљевима по којима артиљериска ватра не би била ефикасна). Зато треба извршити поделу циљева по дубини и утврдити поступке при њиховом показивању. Иако авијацији првенствено треба доделити оне циљеве који су ван домета артиљерије, ипак ће ситуација некад захтевати да авијација дејствује и на циљеве у зони дејства артиљерије.

Одлуку о неучествовању авијације у нападној боју, или само у једној његовој фази, треба донети непосредно пред сам напад на основу стања времена. Ово је потребно због тога што су атмосферске

прилике врло променљиве, нарочито у неким годишњим добима и на планинском земљишту, те се најтачнији подаци у погледу времена могу добити непосредно пред почетак напада. Но, одлука мора бити тако благовремено донета да артиљерији до почетка артприпреме остане толико времена да може извршити потребну измену, односно допуну у своје плану. При томе треба имати у виду да се пред сам почетак напада не могу вршити неке веће промене у плану артприпреме, пошто свака промена захтева и потребно видно време да се гађање солидно припреми, јер је импровизирана артиљериска ватра неефикасна. Да би најниже артиљериске јединице могле да изврше потребна прерачунавања почетних елемената за гађање у вези са постављеним захтевом о измени у плану артприпреме, потребно је обезбедити извесно минимално време. Ако узмемо да то минимално време у оквиру корпуса износи око 1 час, излази да би начелнику артиљерије корпуса требало поставити све захтеве за измене и допуне у плану артприпреме најмање један час пре њеног почетка.

Заменом непосредне авиоприпреме дејством артиљерије најбоље ће се заштитити нападачева пешадија у најкритичнијем тренутку, тако да са што мање губитака изађе на јуришни положај. Зато треба тежити да се приликом планирања артиљериског напада непосредна авиоприпрема тако уклопи у њега да се што лакше може заменити артиљеријом, а да се притом ток артиљериске припреме много не поремети. Усто треба обезбедити и потребну количину резервне муниције за ову сврху (у средњем око 0,1 б/к за ватрени налет од 5 минута), јер би се у противном сваки нови задатак морао извршавати на рачун раније запланираних задатака, што би се могло штетно одразити на ефикасност подршке сопствене пешадије, а тиме и на извршење задатка у целини.

У одбрани

У припремном периоду, обухватајући и подилажење нападача, задаци браниоचे авијације и артиљерије мање-више су истоветни: спречавање неометаног подилажења, груписања и развоја нападача, сметање посудања и организације полазних положаја за напад, итд. Ако се међусобна замена дејства авијације и артиљерије посматра са ове тачке гледишта онда она изгледа потпуно могућа и лако изводљива. Али, ако се има у виду да у овој фази боја узима учешћа само један део браниочеве артиљерије (начелно око једна трећина), и то са привремених ватрених положаја, дејствујући по многим циљевима растуреним на великом пространству, онда је очигледно да о некој ефикасној замени дејства авијације артиљеријом у овој фази боја не може бити ни говора. При томе треба имати у виду да артиљерија у припремном периоду дејствује претежно мањим јединицама (батеријама и дивизионима), и да је извођење масовних ватри због тога ограничено, а најчешће и онемогућено. Но, и поред тога, постоји могућност да артиљерија у извесној мери надокнади отсутност дејства авијације у овој фази боја. Наиме, при планирању дејства артиљерије

треба имати у виду такву евентуалну немогућност дејства авијације и одредити нешто више артиљерије за дејство са привремених ВП или, ако је то немогуће, онда одређеној артиљерији доделити већу количину муниције како би могла да делимично изврши и неке задатке који су планирани за дејство авијације. Ако се изводи артиљериска противприпрема, онда се ради учешћа у њој привлачи највећи могући део артиљерије, па и артиљерија и минобацачи других ешелона корпуса и армије. При томе се масовна ватра артиљерије усмерава на главну групацију нападача која је распоређена на релативно мањем пространству. У склопу артиљериске противприпреме може се планирати и дејство авијације с тим да врши ударе између ватрених налета артиљерије, и то по истим циљевима по којима дејствује и артиљерија. У овом случају је замена дејства авијације артиљеријом могућа и лако изводљива, јер би у том случају било потребно да се за сву артиљерију или само за један њен део запланира још један ватрени налет у предвиђено време за удар авијацијом и да се за њега обезбеди потребна количина муниције. Ако су циљеви предвиђени за дејство авијације знатно раздвојени од циљева на које дејствује артиљерија, али су ипак у домету артиљерије, онда је замена могућа само у случају ако је за циљеве по којима дејствује авијација запланирано и дејство дела артиљерије.

Као што се види дејство авијације у противприпреми може се замењивати дејством артиљерије, само треба благовремено обезбедити потребну количину муниције. Ако артиљерија не би дејствовала у време које је предвиђено за дејство авијације или ако би се ово дејство остваривало убацивањем нових задатака за артиљерију на рачун већ запланираних тада би могао доћи у питање неопходан степен неутралисања главне групације нападача, а тиме и успех саме противприпреме.

У фази борбе за главни одбранбени појас, као и даље борбе у дубини, браниочева авијација, поред осталог, има задатак да у садејству са артиљеријом одбија јуриш нападачеве пешадије и тенкова, да спречава уклињавање и ширење нападача, подржава противнападе браничевих резерви кратким дејством по непријатељској артиљерији и живој сили (претежно резервама), итд. То значи да извршење ових разноликих и многобројних задатака у овој фази боја пада на артиљерију у случају да их авијација не може извршити. Ако се има у виду да извршење таквих задатака захтева од артиљерије максимум напрезања, а нарочито околност да се у овом случају ради о дејству артиљерије у неизвесним ситуацијама кад је планирање унапред немогуће, може се рачунати да ће артиљерија бити у могућности да у овим фазама боја само делимично надокнађује недостатак дејства авијације. Но, и поред тога, треба предузети све што се може да се у потпуности искористе и последње могућности за замену дејства авијације артиљеријом ако је дејство авијације онемогућено због неповољних временских услова.